

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the **University of Silesia in Katowice**

Title: Zależności łączące elity sfery mediów masowych i polityki Refleksje natury teoretycznej i praktycznej

Author: Zbigniew Oniszczyk

Citation style: Oniszczyk Zbigniew. (2017). Zależności łączące elity sfery mediów masowych i polityki Refleksje natury teoretycznej i praktycznej. W: P. Grzywna i in. (red.), "Między idea, pasją a działaniem : księga jubileuszowa dedykowana dr. hab. Marianowi Mitrędze" (S. 737-746). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

ZBIGNIEW ONISZCZUK
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Zależności łączące elity sfery mediów masowych i polityki Refleksje natury teoretycznej i praktycznej*

Dla funkcjonowania systemu medialnego w każdym kraju istotne znaczenie mają związki łączące elity polityczne z elitami wywodzącymi się ze sfery mediów masowych¹. W literaturze światowej na wagę tego zjawiska wskazali Jay Blumler i Michael Gurevitch, analizujący różne wymiary tego problemu w odniesieniu do państw demokratycznych². Niespełna dziesięć lat później Daniel Hallin i Paolo Mancini uznali ten problem za jedno z czterech najważniejszych kryteriów pozwalających na porównywanie systemów medialnych w warunkach ustabilizowanego ustroju demokratycznego³. Wprowadzili też do obiegu naukowego termin „paralelizm polityczny” (*political parallelism*), akcentujący współzależność obu elit niejako skazanych na wzajemne kontakty w dobie postępującej mediatyzacji polityki. Zwrócili przy tym uwagę na zauważalne przejawy tego zjawiska, takie jak: eksponowanie określonej orienta-

* Artykuł powstał w ramach projektu badawczego pt. „Powiązania pomiędzy elitami sfery mediów i polityki w Polsce w perspektywie doświadczeń niemieckich”. Projekt realizowany z funduszy Narodowego Centrum Nauki, konkurs OPUS 10, umowa nr UMO-2015/19/B/HS5/00429.

¹ Z uwagi na występowanie w polskiej literaturze przedmiotu dwóch pojęć odnoszących się do elit związanych z mediami masowymi – elity medialne i elity dziennikarskie, zastosowano na wstępie ogólnikowy, ale pojemny znaczeniowo termin: elity wywodzące się ze sfery mediów masowych.

² J.G. BLUMLER, M. GUREVITCH: *The Crisis of Public Communication*. London/New York, Routledge, 1995.

³ D. HALLIN, P. MANCINI: *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*. Cambridge, Cambridge University Press, 2004.

cji politycznej w medialnym relacjonowaniu bieżących spraw i wydarzeń, organizacyjne połączenia między mediami masowymi a partiami politycznymi i innymi podmiotami systemu politycznego, aktywność polityczna osób wywodzących się ze sfery medialnej, wpływ orientacji politycznej dziennikarzy na ich karierę zawodową czy stronniczość polityczną odbiorców mediów, rzutu na efekty pracy dziennikarskiej.

W polskiej literaturze medioznawczej za potrzebą rozpatrywania zjawiska paralelizmu politycznego konsekwentnie opowiada się Bogusława Dobek-Ostrowska, próbująca osadzić ten fenomen w warunkach polskiej demokracji. Podkreśla ona jednak konieczność uwzględnienia odrębnej logiki działania obu stron. Uważa bowiem, że we wzajemnych relacjach elity polityczne kierują się logiką partyjną, a elity związane z mediami masowymi – logiką mediów⁴. Logika partyjna każe elitom politycznym aktywnie kreować strukturę, agendę i zawartość informacji i relacji dotyczących polityki, a logika mediów zakłada, że o treści przekazów medialnych odnoszących się do spraw i wydarzeń politycznych decydują zawodowe standardy i formaty wypracowane w środowisku dziennikarskim. Z kolei Aleksandra Seklecka w analizie powiązań pomiędzy obiema elitami w Polsce uwypukla problem uległości elit wywodzących się ze sfery mediów masowych wobec elit politycznych, co rodzi negatywny skutek w postaci zjawiska klientyzmu⁵. Do polskiej specyfiki wzajemnych relacji między obu elitami na poziomie lokalnym można również zaliczyć tendencje elit politycznych do podporządkowania sobie mediów lokalnych i ich elit, czego potwierdzeniem jest często tendencyjne upolitycznienie mediów samorządowych⁶.

Jednakże powodzenie naukowej eksploracji związków elit politycznych i elit wywodzących się ze sfery mediów masowych w Polsce łączy się z rozwikłaniem problemów mających wymiar teoretyczny i praktyczny. Teoretyczne ujęcie rozpatrywanych zagadnień wymaga w pierwszej kolejności zdefiniowania podstawowych pojęć, jakimi dla projektowanych badań są terminy określające obie elity. O ile jednak pojęcie elit politycznych ma rozległe i wielowątkowe osadzenie w światowej i polskiej literaturze naukowej, o tyle definiowanie elit związanych z mediami masowymi ma ograniczony zakres. W przypadku elit politycznych pierwsze próby ich zdefiniowania przypadają na początek XX stulecia. W 1902 roku włoski uczyony Vilfredo Pareto uznał, że elitę tworzą „ludzie uszeregowani według wielkości wpływów oraz władzy politycznej

⁴ B. DOBEK-OSTROWSKA: *Polski system medialny na rozdrożu. Media w polityce, polityka w mediach*. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2011, s. 65–68.

⁵ A. SEKLECKA: *Polityka – media – manipulacja medialna. Przypadek Polski po 1989 roku*. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2011, s. 167–168.

⁶ C.K. SZYMAŃSKI: *Lokalne elity i media – przejawy współpracy i walki o postawy elektoratu*. „Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Wydanie specjalne” 2012, s. 135–158.

i społecznej”⁷. Już w tym ujęciu można zauważyć, że za czynnik konstytuujący elitę polityczną przyjmuje się możliwość wywierania wpływu na władzę polityczną, czyli tym samym na proces podejmowania decyzji politycznych. Ten punkt widzenia zawarty jest w definicjach badaczy uznanych za klasyków teorii elit, takich jak Robert Michels, Gaetano Mosca, Charles Wright Mills, James Burnham czy Robert D. Putnam. Ogólnie można jednak w próbach definiowania elit politycznych wyróżnić dwa zasadnicze stanowiska: stratyfikacyjne i instytucjonalne. Pierwsze z nich opiera się na charakteryzowaniu elity poprzez zespół cech określających jej pozycję społeczną (zakres władzy, posiadany kapitał, poziom wiedzy, prestiż społeczny), łączących ją więzi towarzyskich czy rodzinnych (nepotyzm lub klikowość) oraz wspólnych właściwości świadomości grupowej czy warstwowej (poczucie zespolenia i wyższości). „Stratyfikacyjny punkt widzenia znajduje dzisiaj często aplikacje w badaniach empirycznych nad składem społecznym elit: ich pochodzeniem, drogami kariery, spójnością grupową itp. Badania takie starają się dać »portret elity« jakkolwiek wydzielonej, powiedzieć, kim są ludzie elity”⁸. W takim rozumieniu elita polityczna jest swoistą grupą społeczną, wykazującą charakterystyczne cechy, umiejętności, więzi i sposoby działania pozwalające jej na uczestnictwo w procesie sprawowania bądź zdobywania władzy.

Stanowisko instytucjonalne wywodzi się z koncepcji Maxa Webera, który elitę polityczną nazywał „warstwą zawodowych polityków” związanych na trwałe z obszarem polityki, co odróżniało ją od innych elit usytuowanych w odmiennych porządkach instytucjonalnych wywodzących się ze sfery gospodarki, kultury czy religii⁹. Ujęcie to kładzie więc akcent na proces autonomizacji różnych elit (w tym politycznej), związany z dynamiką przemian społecznych. Jednocześnie zmusza do poszukiwania czynników stanowiących o autonomicznej pozycji danej elity.

Czy można zatem przenieść omówione ustalenia teoretyczne dotyczące elit politycznych na elity wywodzące się ze sfery mediów masowych? Otóż wydaje się, że nie. Powodem jest wyraźne rozwarstwienie zbiorowości ludzi związanych z mediami. W miarę strukturalnego rozwoju i różnicowania się dziedziny mediów masowych wyodrębniły się bowiem trzy warstwy osób zawodowo zespolonych z funkcjonowaniem mediów: grupa menadżersko-właścicielska, twórczo-dziennikarska i pracowników medialnych (*media workers*). Przyjmuje się, że grupa pierwsza, zwana często elitą medialną, jest trwale powiązana z elitą polityczną, co wynika z istoty funkcjonowania systemu

⁷ Cyt. za R. HERBUT: *Elit teoria*. W: *Leksykon politologii*. Red. A. ANTOSZEWSKI, R. HERBUT. Wrocław, Wydawnictwo ATLA 2, 2004, s. 90.

⁸ W. WESOŁOWSKI: *Parlamentarzyści jako część elity politycznej. Teoretyczno-porównawcze tło polskich badań*. W: *Początki parlamentarnej elity. Posłowie kontraktowego Sejmu*. Red. J. WASILEWSKI, W. WESOŁOWSKI. Warszawa, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, 1992, s. 28.

⁹ *Ibidem*, s. 29.

politycznego i systemu medialnego¹⁰. Znacznie trudniej określić relacje drugiej grupy ze światem polityki, a zwłaszcza jej części obdarzonej mianem elity dziennikarskiej, grupującej znanych i cenionych dziennikarzy, których opinie publikowane w mediach uzyskują społeczny rozgłos i nierzadko prowokują publiczną debatę. Problem tkwi już w samym zdefiniowaniu elity dziennikarskiej. Do tej pory w polskiej nauce próbę określenia charakterystycznych cech tej grupy podjął Stanisław Mocek, według którego elita dziennikarska to „warstwa dziennikarzy intelektualnie i warsztatowo wyróżniających się w środowiskach medialnych, tzn. warstwa społeczna uprzywilejowana pod względem prestiżu, obdarzona zaufaniem środowiska dziennikarskiego (nagrody i wyróżnienia) i zaufaniem społecznym. Elita dziennikarska z racji swej pozycji odgrywa zasadniczą rolę w kształtowaniu opinii publicznej i w sprawowaniu kontroli nad władzą państwową, samorządową i wymiarem sprawiedliwości. Elitę dziennikarską tworzą m.in. przedstawiciele tego zawodu w dużych wpływowych mediach ogólnopolskich, przede wszystkim stacjach telewizyjnych i radiowych oraz redakcjach prasowych, ale możliwe jest także wyodrębnienie elity dziennikarskiej w społecznościach lokalnych”¹¹. W świetle tej definicji można elitę dziennikarską, podobnie jak elitę medialną, zaliczyć do elit wpływu, które zgodnie z koncepcją Roberta Putnama odznaczają się możliwością oddziaływania na proces przygotowania i podejmowania decyzji politycznych¹².

Elitę dziennikarską różni jednak od elity medialnej posiadanie swoistych zasobów symbolicznych, istotnych w myśl teorii Ewy Eltzioni-Halevy do tworzenia pozycji autonomicznej, niezbędnej dla każdej elity¹³. W przypadku elity dziennikarskiej najważniejszym z zasobów symbolicznych jest według tej koncepcji decydowanie o obiegu informacji i opinii kształtujących wśród odbiorców mediów masowych obraz otaczającej rzeczywistości. Wywieranie wpływu na opinię publiczną równoważy i ogranicza wpływy władzy politycznej, przy czym najważniejszą funkcją elity dziennikarskiej jest „dostarczanie informacji, dzięki którym możliwa jest kompetentna publiczna dyskusja i oparte na nich wybory”¹⁴. Z tego punktu widzenia elita dziennikarska i jej działania mają istotne znaczenie dla współczesnego kształtu demokracji, a próby ograniczania autonomii tej elity przez elity polityczne można uznać za zagrożenie

¹⁰ T. GOBAN-KLAS: *Media: od „czwartej” do „pierwszej” władzy*. W: *Media. Władza. Prawo*. Red. M. MAGOSKA. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2005, s. 22–23.

¹¹ S. MOCEK: *Dziennikarze po komunizmie*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2006, s. 54.

¹² R. PUTNAM: *The Comparative Study of Political Elites*. New Jersey, Englewood Cliffs/N.J. Prentice-Hall, 1976, s. 11.

¹³ E. ELTZIONI-HALEVY: *O autonomii elit w demokracjach zachodnich*. W: *Władza i społeczeństwo*. T. 2. Wybór i oprac. J. SZCZUPACZYŃSKI. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar, 1998, s. 316–317.

¹⁴ *Ibidem*, s. 319.

dla właściwego funkcjonowania demokratycznego państwa i społeczeństwa. Wypełnianie tej społecznie ważnej roli nakłada jednak na elitę dziennikarską obowiązek samodefiniowania, czym jest w jej działaniach autonomia i jak potrafi jej bronić w kontaktach ze światem polityki i biznesu.

I w tym miejscu dochodzimy do praktycznego wymiaru projektowanego tematu badawczego. Nie było do tej pory ogólnopolskich badań nad samoświadomością elity dziennikarskiej w zakresie jej powiązań ze sferą polityki, a w szczególności z elitami politycznymi. Przeprowadzane po 1989 roku badania empiryczne wśród polskich dziennikarzy albo nie podejmowały tej problematyki, albo traktowały ją fragmentarycznie. Pierwsze z tych badań zostały zrealizowane przez Ośrodek Badań Prasoznawczych w Krakowie w 1994 roku i obejmowały redaktorów naczelnych pism krajowych: dzienników, dwutygodników i miesięczników, którzy dokonali oceny kwalifikacji zawodowych dziennikarzy w odniesieniu do tworzenia programów studiów dziennikarskich¹⁵. Badania te oparte na 460 ankietach (spośród 900 rozesłanych) nie podejmowały kwestii dotyczących związków elity medialnej i dziennikarskiej z elitami politycznymi. W kolejnych ilościowych badaniach ogólnokrajowych dokonanych ponownie staraniem Ośrodka Badań Prasoznawczych w roku 2000 uczestniczyło ponad 250 dziennikarzy prasy codziennej – regionalnej i ogólnokrajowej – oraz dziennikarzy stacji radiowych i telewizyjnych. W badaniach koncentrowano się przede wszystkim na wpływie wykształcenia na wykonywanie zawodu dziennikarskiego, przydatności studiów do pracy w tym zawodzie, ogólnej kondycji zawodu dziennikarskiego, przyczyn i motywów wyboru tego zawodu oraz perspektyw zawodowych. Skromnym fragmentem tych badań było pytanie o to, czy badani dziennikarze są w Polsce „czwartą władzą”. Twierdząco odpowiedziało 40% ankietowanych, głównie dziennikarzy prasowych zatrudnionych w dziennikach. Przez 8% badanych zewnętrzne naciski polityczne traktowane były też jako ograniczenie wolności dziennikarskiej¹⁶. Na przełomie lat 2001 i 2002 przeprowadzono pod kierownictwem Stanisława Mocka i wysiłkiem środowiska naukowego Collegium Civitas 44 wywiady pogłębione w ramach projektu „Niezależność dziennikarstwa w Polsce. Szanse i zagrożenia”. Te nowatorskie badania jakościowe zwróciły uwagę na ograniczenia autonomii elity dziennikarskiej z perspektywy „świata zewnętrznego” oraz z perspektywy indywidualnej¹⁷. Następnie w latach 2012–2013 przeprowadzono w dwóch etapach (najpierw ilościowe badania ankietowe na próbie 500 respondentów, a potem badania jakościowe w formie 20 wywiadów po-

¹⁵ W. PISAREK: *Kwalifikacje dziennikarzy w opinii redaktorów naczelnych*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1995, nr 1/2 (140/141), s. 153–163.

¹⁶ Z. BAJKA: *Dziennikarze lat dziewięćdziesiątych*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2000, nr 3–4 (163–164), s. 55, 58.

¹⁷ S. MOCEK: *Dziennikarze po komunizmie...*, s. 56, 168–191.

głębszych) ogólnokrajowe badania środowiska dziennikarskiego, będące częścią międzynarodowego projektu „Zmiana w dziennikarstwie. Kultura dziennikarska w Rosji, Polsce i Szwecji”¹⁸. W niewielkiej części badania te dotyczyły czynników zagrażających niezależności dziennikarskiej oraz wpływu powiązań między sferą polityki a mediami masowymi na pracę dziennikarzy. Nieco ponad 60% badanych dziennikarzy uznało wpływ polityczny za zagrożenie dla autonomii dziennikarzy, ale blisko jedna trzecia respondentów dostrzegła wpływ powiązań między mediami a sferą polityki na rezultaty swojej pracy, co w wypadku zgodności sympatii politycznych medium z poglądami politycznymi dziennikarzy nie budziło z reguły kontrowersji. Jednak prawie połowa badanych uznała presję polityczną za „problem dla rozwoju dziennikarstwa w Polsce”¹⁹. Zagadnienie niezależności dziennikarzy podjęto także w badaniach dokonanych w latach 2011–2012 w grupie 106 dziennikarzy lokalnych (głównie wrocławskich) w kontekście wartości o fundamentalnym znaczeniu dla właściwego wykonywania tego zawodu²⁰.

Przyglądając się przytoczonemu zestawowi badań, łatwo można dostrzec, że brak wśród nich projektów skupionych na analizie wzajemnych relacji łączących elity polityczne z elitami dziennikarskimi i medialnymi. W tej sytuacji projektowanie ogólnopolskich badań tej kwestii wymaga odwołania się do doświadczeń innych krajów, gdzie tak ukierunkowane badania prowadzone są od lat, co może stworzyć odpowiedni układ odniesienia oraz pomóc w doborze właściwych metod badawczych. W tym wypadku szczególnie przydatny może być dorobek niemieckiej nauki o komunikowaniu i komunikacji społecznej (*Kommunikationswissenschaft*). W Republice Federalnej Niemiec prowadzi się bowiem od dwudziestu pięciu lat badania nad związkami łączącymi elity wywodzące się ze sfery polityki i mediów masowych. Pierwsze z nich przeprowadzono w połowie lat 90. XX wieku w kręgu elit polityków niemieckich i dziennikarzy pracujących w Bonn. Badania te udokumentowały, że wzajemne relacje obu elit były uwarunkowane rozbieżnością motywów wynikających z jednej strony z logiki politycznego działania, a z drugiej ze standardów i wymogów dziennikarskich. W przekonaniu badaczy można więc było mówić o ukształtowaniu się specyficznej „politycznej kultury komunikacji” (*politische Kommunikationskultur*), opartej na ścieraniu się odmiennych punktów widzenia w ocenie celów i sensu wzajemnych kontaktów²¹. Jednakże postę-

¹⁸ B. DOBEK-OSTROWSKA: *Zmiana w dziennikarstwie. Kultura zawodowa polskich dziennikarzy (badania ilościowe)*. „Studia Medioznawcze” 2013, nr 1 (52), s. 11–27.

¹⁹ M. GŁOWACKI: *Dziennikarze polscy w świetle studiów porównawczych systemów odpowiedzialności mediów w Europie*. „Studia Medioznawcze” 2013, nr 1 (52), s. 35–36.

²⁰ L. SZOT: *Dziennikarze mediów lokalnych w Polsce. Między profesjonalizmem a koniecznością przetrwania*. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2013, s. 161–162.

²¹ B. PFETSCH: *Politische Kommunikationskultur. Politische Sprecher und Journalisten in der Bundesrepublik und den USA im Vergleich*. Wiesbaden, Westdeutscher Verlag, 2003.

pujący proces mediatyzacji polityki pociągał za sobą rosnące znaczenie logiki działania mediów, zmuszające sferę polityki i jej liderów do podporządkowania się wymogom kreowania medialnego wizerunku polityki²².

Śledząc ten proces zrealizowano w latach 2008–2009 kolejne badania, które przeprowadzono na próbie 360 prominentnych dziennikarzy różnych mediów niemieckich (telewizji, radia, prasy i portali internetowych), polityków wywodzących się z liczących się ugrupowań politycznych oraz ich rzeczników prasowych i doradców medialnych. Dziennikarze stanowili przy tym 52% badanej grupy, politycy – 29%, a rzecznicy i doradcy – 19%. Podstawową metodą badawczą były wywiady kwestionariuszowe wypełniane w drodze rozmowy bezpośredniej lub telefonicznej, uzupełnione ankietami internetowymi. Wśród wielu rozpatrywanych kwestii w badaniach zwrócono szczególną uwagę na dwa zagadnienia, mające podstawowe znaczenie dla zrozumienia relacji między badanymi elitami. Pierwszym z nich jest przekonanie każdej z grup o wpływach mediów i polityki, głównie w odniesieniu do tworzenia agendy tematów i spraw żywo dyskutowanych w przestrzeni publicznej. Drugie zagadnienie stanowią sposoby (strategie) budzenia społecznego zainteresowania tematami politycznymi, wśród których prym wiodą dziennikarskie wybory wydarzeń i spraw poruszających opinię publiczną, występy polityków w mediach oraz dramatyzowanie wydarzeń, będące jednym z narzędzi politycznego PR²³. Nie wdając się w szczegółowe omówienie rezultatów tych badań, można skonstatować, że najbardziej zauważalną cechą wzajemnych relacji między elitami sfery polityki i mediów masowych są daleko idące rozbieżności w stanowiskach obu grup. Oznacza to, że wzajemne powiązania oceniane są z perspektywy własnych, często odmiennych, interesów i korzyści. Dziennikarze kierują się bowiem logiką mediów i swoimi redakcyjnymi imperatywami, a politycy i grono ich rzeczników i doradców – wymogami politycznego PR, zorientowanego na budowanie pozytywnego wizerunku sfery polityki oraz kształtowanie akceptacji podejmowanych działań²⁴. Oznacza to, że w praktyce społecznej mamy do czynienia ze zderzeniem dwóch przeciwstawnych tendencji. Z jednej strony, możemy mówić o przybierającym na sile dążeniu mediów masowych do uzależnienia działań politycznych od ich medialnego relacjonowania i oceniania. Z drugiej strony, aktorzy polityczni starają się zrozumieć i po części instrumentalnie wykorzystać zainteresowanie mediów wydarzeniami i sprawami *stricte* politycznymi do realizacji własnych, nierzadko partykularnych, interesów i celów. Inaczej rzecz ujmując, mediatyzacja poli-

²² H.M. KEPPLINGER: *Politikvermittlung*. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2009, s. 44–52.

²³ B. PFETSCH, E. MAYERHÖFFER: *Vordergründige Nähe. Zur Kommunikationskultur von Politik- und Medieneliten in Deutschland*. „Medien und Kommunikationswissenschaft” 2011, nr 1 (59), s. 40–59.

²⁴ Z. ONISZCZUK: *Teoretyczne i praktyczne aspekty mediatyzacji polityki w Niemczech*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2014, nr 2 (218), s. 176–189.

tyki ściera się w ten sposób z polityzacją mediów²⁵. Obie tendencje występują przy tym równolegle, symultanicznie, determinując tym samym charakter relacji zespalających system polityczny z systemem medialnym. Niemieckie badania stanowią więc bardzo interesujący materiał porównawczy, który może być wykorzystany w ocenie badań wzajemnych związków między elitami politycznymi a elitami medialnymi i dziennikarskimi w Polsce.

Można przyjąć, że w świetle doświadczeń niemieckich odpowiedzi wymagają trzy pytania, mające fundamentalne znaczenie dla kształtowania się powiązań między wymienionymi elitami:

1. Jak przedstawiciele elit politycznych oraz elit medialnych i dziennikarskich pojmują rolę i znaczenie wzajemnych relacji dla demokratycznego porządku społecznego?
2. Jak przedstawiciele tych elit oceniają charakter i formę wzajemnych relacji w codziennej praktyce?
3. Jakie pola rozbieżności, a nawet antagonizmów widzą przedstawiciele badanych elit we wzajemnych kontaktach?

Udzielenie odpowiedzi na te pytania pozwoliłoby na określenie stanu stosunków łączących analizowane elity, a tym samym otworzyłoby drogę do lepszego zrozumienia mechanizmów kształtujących relację między dwoma zbiorowościami, mającymi znaczący wpływ na funkcjonowanie społeczeństwa i państwa demokratycznego.

Wykaz cytowanej literatury

Opracowania zwarte

- BLUMLER J.G., GUREVITCH M.: *The Crisis of Public Communication*. London/New York, Routledge, 1995.
- DOBEK-OSTROWSKA B.: *Polski system medialny na rozdrożu. Media w polityce, polityka w mediach*. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2011.
- ELTZIONI-HALEVY E.: *O autonomii elit w demokracjach zachodnich*. W: *Władza i społeczeństwo*. T. 2. Wybór i oprac. J. SZCZUPACZYŃSKI. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar, 1998.
- GOBAN-KLAS T.: *Media: od „czwartej” do „pierwszej” władzy*. W: *Media. Władza. Prawo*. Red. M. MAGOSKA. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005.
- HALLIN D., MANCINI P.: *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*. Cambridge, University Press, 2004.
- HERBUT R.: *Elit teoria*. W: *Leksykon politologii*. Red. A. ANTOSZEWSKI, R. HERBUT. Wrocław, Wydawnictwo ATLA 2, 2004.

²⁵ Zob. Z. ONISZCZUK: *Mediatyzacja polityki i polityzacja mediów. Dwa wymiary wzajemnych relacji*. „Studia Medioznawcze” 2011, nr 4 (47), s. 14–21.

- KEPPLINGER H.M.: *Politikvermittlung*. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2009.
- MOCEK S.: *Dziennikarze po komunizmie*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2006.
- PFETSCH B.: *Politische Kommunikationskultur. Politische Sprecher und Journalisten in der Bundesrepublik und den USA im Vergleich*. Wiesbaden, Westdeutscher Verlag, 2003.
- PUTNAM R.: *The Comparative Study of Political Elites*. New Jersey Englewood Cliffs/N.J. Prentice-Hall, 1976.
- SEKLECKA A.: *Polityka – media – manipulacja medialna. Przypadek Polski po 1989 roku*. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2011.
- SZOT L.: *Dziennikarze mediów lokalnych w Polsce. Między profesjonalizmem a koniecznością przetrwania*. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2013.
- SZYMAŃSKI C.K.: *Lokalne elity i media – przejawy współpracy i walki o postawy elektoratu*. „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Wydział specjalne” 2012.
- WESOŁOWSKI W.: *Parlamentarzyści jako część elity politycznej. Teoretyczno-porównawcze tło polskich badań*. W: *Początki parlamentarnej elity. Posłowie kontraktowego Sejmu*. Red. J. WASILEWSKI, W. WESOŁOWSKI. Warszawa, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, 1992.

Opracowania czasopiśmiennicze

- BAJKA Z.: *Dziennikarze lat dziewięćdziesiątych*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2000, nr 3–4 (163–164).
- DOBEK-OSTROWSKA B.: *Zmiana w dziennikarstwie. Kultura zawodowa polskich dziennikarzy (badania ilościowe)*. „Studia Medioznawcze” 2013, nr 1 (52).
- GŁOWACKI M.: *Dziennikarze polscy w świetle studiów porównawczych systemów odpowiedzialności mediów w Europie*. „Studia Medioznawcze” 2013, nr 1 (52).
- ONISZCZUK Z.: *Mediatyzacja polityki i polityzacja mediów. Dwa wymiary wzajemnych relacji*. „Studia Medioznawcze” 2011, nr 4 (47).
- ONISZCZUK Z.: *Teoretyczne i praktyczne aspekty mediatyzacji polityki w Niemczech*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2014, nr 2 (218).
- PFETSCH B., MAYERHÖFFER E.: *Vordergründige Nähe. Zur Kommunikationskultur von Politik- und Medieneliten in Deutschland*. „Medien und Kommunikationswissenschaft” 2011, nr 1 (59).
- PISAREK W.: *Kwalifikacje dziennikarzy w opinii redaktorów naczelnych*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1995, nr 1/2 (140/141).

Streszczenie: Powiązania łączące elity wywodzące się ze sfery mediów masowych i polityki stanowią ważny obszar współczesnych relacji zachodzących pomiędzy systemem politycznym a systemem medialnym w państwie i społeczeństwie demokratycznym. W artykule podjęto próbę zarysowania teoretycznego i praktycznego wymiaru tych zależności. Dlatego też zdefiniowano pojęcie elit medialnych, dziennikarskich

i politycznych, a jednocześnie przedstawiono stan badań nad poziomem świadomości tych elit odnoszącej się do wzajemnych relacji w Polsce i Niemczech. W zakończeniu sformułowano pytania badawcze, mające podstawowe znaczenie w określeniu stanu i charakteru zależności wiążących rozpatrywane elity.

Słowa klucze: elity medialne, elity dziennikarskie, elity polityczne, wzajemne zależności

Relations between mass media elites and politics Theoretical and practical reflection

Abstract: Connections between elites deriving from the sphere of mass media and from the sphere of politics constitute an important area of current relations between a political system and the media system in a democratic state and society. The author attempts to outline a theoretical and practical dimension of these relations. Therefore, he defines the notion of media elites, journalist elites and political elites while presenting the state of research into the level of awareness of these elites regarding their mutual relations in Poland and Germany. He concludes by formulating research questions, which are crucial for a determination of the condition and character of relations between these two elites.

Key words: media elites, journalist elites, political elites, interrelationships

ZBIGNIEW ONISZCZUK, doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, specjalność: nauki o polityce. Medioznawca, związany od 1981 roku z Zakładem Dziennikarstwa w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, aktualnie kierownik Zakładu Komunikowania Międzynarodowego i Systemów Medialnych. Autor blisko 80 artykułów i rozpraw poruszających problemy funkcjonowania mediów masowych, ich relacji z systemem politycznym, udziału mediów w komunikowaniu politycznym i *public relations*, przemian w systemie medialnym Polski i innych krajów. Stypendysta niemieckiej Fundacji Konrada Adenauera i Instytutu Dziennikarstwa Uniwersytetu w Salzburgu. Recenzent wydawniczy 5 publikacji książkowych i autor 12 artykułów zamieszczonych w zagranicznych czasopismach i pracach zbiorowych, wydanych głównie w Niemczech, Austrii i Rosji. Członek Niemieckiego Towarzystwa Medioznawczego – Deutsche Gesellschaft für Publizistik und Kommunikationswissenschaft (od 2004 roku). Współzałożyciel w roku 2007 Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej, pełniący obecnie funkcję wiceprezesa. Od 2016 roku kierownik grantu NCN OPUS 10 poświęconego badaniom nad powiązaniem między elitami mediów i polityki w Polsce.